

22. Super D. E. A theory of vocational development / D. E. Super // American Psychologist. –1953. –V. 8 –P. 185–190.

Відомості про автора:

Іващенко Альона Ігорівна – викладач кафедри практичної психології ДВНЗ “Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди”.

Статтю подано до друку 14.04.2015.

УДК 159.922.8:159.942.5

© О. Б. Ігумнова, 2015 р.

О. Б. Ігумнова (м. Хмельницький)

ФОРМУВАННЯ ТА ВИОКРЕМЛЕННЯ КОМПЛЕКСІВ ПСИХІЧНИХ СТАНІВ ОСОБИСТОСТІ

У статті розглянуті основні наукові погляди на проблему психічних станів особистості, їх формування та розвиток. Описано детермінанти виникнення психічних станів особистості. Запропоновано підхід до виділення комплексів психічних станів особистості за ознакою поєднання різних рівнів вираженості комплексують психічних станів. Запропоновано визначення комплексують психічного стану, комплексу і типу комплексу психічних станів. Проаналізовано результати дослідження негативних психічних станів та їх комплексів у студентів, а також системи зв'язків усередині кожного типу комплексу негативних психічних станів. Запропоновано схему виділення комплексів, типів і груп психічних станів особистості.

Ключові слова: психічні стани, негативні психічні стани, комплекс психічних станів, психологічна ситуація, смислова система.

В статье рассмотрены основные научные взгляды на проблему психических состояний личности, их формирование и развитие. Описаны детерминанты возникновения психических состояний личности. Предложен подход к выделению комплексов психических состояний личности по признаку сочетания различных уровней выраженности комплексобразующих психических состояний. Предложены определения комплексобразующего психического состояния, комплекса и типа комплекса психических состояний. Проанализированы результаты исследования негативных психических состояний и их комплексов у студентов, а также система связей внутри каждого типа комплекса негативных психических состояний. Предложена схема выделения комплексов, типов и групп психических состояний личности.

Ключевые слова: психические состояния, негативные психические состояния, комплекс психических состояний, психологическая ситуация, смысловая система.

The article describes the basic scientific approaches to the problem of mental states of the person, their formation and development. Describes the determinants of the emergence of mental states personality. An approach to isolating the mental states of the person on the basis of a combination of different levels of severity of complexing mental states. Proposed definition of complexing mental state, and complex type of the complex mental states. The results of the study of negative mental states and their complexes in students, as well as the system of relations within each type of complex negative mental states. The scheme of allocation systems, types and group mental states of the individual.

Key words: mental states, negative mental states, a complex mental states, psychological situation, the semantic system.

Постановка проблеми. Психічні стани як цілісне та інтегративне психічне явище є засобом організації у певний проміжок часу «психологічної структури» особистості. Психічні стани

спричиняють актуалізацію відповідних психічних процесів та властивостей особистості, що зумовлені певною ситуацією життєдіяльності. Актуалізація психічних станів та їх тривалість забезпечує адаптацію особистості до нових ситуацій та є фоном певного виду діяльності. Зміна психічних станів та їх поєднань надає можливість пристосовування до нових вимог оточуючого середовища та зумовлює їх пластичність, гнучкість. Поєднання психічних станів та утворення зв'язків між ними забезпечує стабільність психічної діяльності особистості і актуалізацію таких станів лише у певних умовах життєдіяльності. Отже, вивчення психічних станів особистості в певних умовах життя та в процесі окремої діяльності потребує розгляду їх у поєднаннях, комплексах та теоретичного і експериментального обґрунтування їх формування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фундаментальними засадами вивчення проблем психічних станів особистості є праці Б. Ананьєва, В. Ганзена, Є. Ільїна, Г. Костюка, М. Левітова, О. Леонтьєва, Б. Ломова, О. Прохорова С. Рубінштейна, О. Тімченка, О. Чебикіна та ін. Окремі аспекти досліджуваної проблеми висвітлено у розробках вітчизняних і зарубіжних учених. Зокрема, дослідженню особливостей взаємозв'язків психічних станів із властивостями особистості присвячено наукові праці І. Аршави, О. Запужляка, І. Мазохи, О. Махнач, Т. Немчіна, О. Саннікової, Є. Тополова та інших; особливості перебігу окремих негативних психічних станів особистості розглядалися В. Астаповим, Т. Алексєвою, Ф. Василюком, В. Гузенком, А. Ербегєвою, Є. Калюжною, Г. Льдоковою, К. Максименко, В. Москальцем, Т. Макачук, Н. Наєнко, А. Сосновіковою, С. Томчуком та іншими. Проте, аналіз останніх наукових досліджень виявляє наявні прогалини у розумінні розвитку психічних станів як системного феномену, їх взаємозв'язків та типологізації.

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні виокремлення комплексів психічних станів особистості при їх експериментальному дослідженні.

Виклад основного матеріалу. Психічні стани як інтегрована характеристика особистості та прояв її суб'єктивного відношення до явищ дійсності викликає інтерес психологів при вивченні проблем особистості у різноманітних сферах її буття. Б. Г. Ананьєв відносив психічні стани до високого рівня інтеграції індивідуальної психіки та називав їх складним ансамблем об'єднаних психічних процесів, яким притаманні властивості цілісності та єдності [1]. С. Л. Рубінштейн розглядав психічні стани як фон, на якому протікають психічні процеси, та як засіб їх організації у певний проміжок часу. У переживаннях та діях, за С. Л. Рубінштейном, відображається особистість, а психічні стани, процеси та властивості є різними формами психічної реальності [12]. Згідно з В. М. М'ящєвим, психічні стани є фоном для перебігу психічних процесів та за часовими характеристиками займають проміжне положення між психічними процесами та властивостями особистості. Дії та переживання особистості, на його думку, визначаються опосередковано досвідом та системою ставлень особистості, що спричиняють реакцію на зовнішні впливи та ініціюють поведінку людини [8]. Ю. Є. Сосновікова акцентує увагу на зумовленість виникнення психічних станів поточною ситуацією та визначає психічний стан наступним чином: «...це відносно стійка структурна організація усіх компонентів психіки, що представлена на даний момент певною ситуацією, та виконує функцію активної взаємодії людини із зовнішнім середовищем» [13, с. 20]. Ситуація при цьому розуміється не тільки як зовнішні впливи, а й як природно-біологічні передумови. І. І. Чеснокова психічні стани розуміє як загальне психічне самопочуття особистості, що формується під впливом значущих зовнішніх та внутрішніх факторів, які і складають внутрішній контекст усіх психічних процесів, проявів характерологічних особливостей індивіда, регуляції, саморегуляції діяльності та поведінки.

За В. О. Ганзенем, психічний стан – це цілісна, динамічна, рівнева (кількісна) та змістовна (якісна) характеристика індивідуальної актуальної свідомості, що детермінується набором актуалізованих властивостей особистості. Серед основних компонентів стану виокремлюють перцептивний, вольовий, афективний та мисленнєвий [3]. У працях О. О. Прохорова узагальнено та інтегровано теоретичні і практичні дослідження, запропоновано концептуальні положення щодо зв'язків та єдності психічних станів із переживаннями й поведінкою особистості, зумовлення

психічного стану ситуацією. Психічний стан розглядається як цілісна, активна реакція особистості на зовнішні та внутрішні впливи. О. О. Прохоров дає наступне визначення: «психічний стан – це відображення особистістю ситуації у вигляді стійкого цілісного синдрому в динаміці психічної діяльності, що виражається в єдності поведінки та переживання в певному континуумі часу» [10, с. 5]. Дане визначення включає основні ознаки психічних станів: цілісність, ситуативність, стійкість у часі, єдність переживання та поведінки, зв'язок з особистісними властивостями та психічними процесами [2; 9]. Отже, психічний стан дослідниками розглядається як складне, інтегративне, цілісне поліфункціональне та поліструктурне явище психічного життя особистості, що виступає зв'язуючою ланкою між психічними процесами та властивостями; як складний інтегративний прояв психіки в усій сукупності її взаємозв'язків, у якому відображаються психологічні властивості та характер впливу зовнішніх чинників на особистість; як засіб організації психічних процесів і формування особистісних властивостей, що забезпечує певний рівень мобілізації та активності особистості, сприяє чи перешкоджає продуктивній психічній діяльності.

Виникнення психічних станів зумовлено особливостями взаємодії суб'єкта з різними ситуаціями життєдіяльності, у яких уреальнюються його психічні властивості, особистісні смисли, досвід, система ставлень до дійсності та самого себе. Детермінантами виникнення психічних станів є різноманітні ситуації, сам суб'єкт та особистісний смисл як їх системоутворювальний чинник [10]. Психологічна ситуація задає просторово-часові межі реалізації активності суб'єкта та зумовлює особливості її здійснення. У ситуації відображаються значущі сторони життя суб'єкта, його розвитку та самореалізації. Переживання ситуації являє собою одиницю людського досвіду, пов'язану з минулим, теперішнім і майбутнім суб'єкта, та визначає якісний характер суб'єктивного досвіду. Відтак, психологічна ситуація – це результат більш-менш активної взаємодії людини як особистості із середовищем, що призводить до суб'єктивного виділення із об'єктивної реальності сукупності явищ, котрі організуються в деякі цілісні утворення у зв'язку з її актуальною позицією [4; 14].

Наступним чинником формування та розвитку психічних станів є сама особистість та її індивідуально-психологічні особливості. Спрямованість особистості, її досвід, характер, здібності, індивідуально-типологічні особливості, система цінностей, потреб, мотивів зумовлюють виникнення певних психічних станів, і за умов зміни хоча б деяких обставин виникає інший психічний стан. С. Л. Рубінштейн до основних причин, що зумовлюють виникнення ситуації та є її основними складовими, відносив суб'єктивні чинники [12]. За М. Д. Левітовим психічні стани зумовлені особливостями оточуючого середовища, попередніми психічними станами та особистісними властивостями [6, с. 20]. Ю. Є. Сосновікова у розвитку психічного стану вказує на значення конкретної ситуації, досвіду та особливостей особистості, що виступають розгорнутим проявом у часі її властивостей [13]. Б. Ф. Ломов серед суб'єктивних чинників виокремлює: систему внутрішніх спонук, діяльнісні характеристики, індивідуально-психологічні та особистісні властивості індивіда. Емоційні стани з розвитком ситуації акумулюються, утворюють емоційний досвід людини, що лежить в основі формування емоційних рис особистості [7].

Смислова система свідомості є системоутворювальним чинником виникнення психічних станів (Б. Ф. Ломов, О. О. Прохоров). Особистісний смисл формується у процесі життя особи та відображає її індивідуалізоване ставлення до «значущій» ситуації. Система особистісних смислів і значень індивіда складають його свідомість. Основу особистісного смислу становлять мотиви, потреби, мета, установки, суб'єктивні відношення, спрямованість, рівень домагань, соціальні ролі, образ Я, висновки, оцінки, орієнтири та інші утворення самосвідомості [7; 9], що визначають особливості виникнення й перебігу в подальшому психічних станів індивіда. Система суб'єктивних значень особистості утворює семантичний простір психічного стану, що складає його свідому складову (О.О. Прохоров). Смислова система свідомості являє собою усвідомлену детермінанту виникнення психічного стану, опосередковує вплив різноманітних факторів життя суб'єкта. В тих чи інших ситуаціях життєдіяльності окремі смислові структури по-різному активізуються, поєднуються та взаємовідносяться у процесі опосередкування ситуаційних впливів, що знаходить своє

відображення у різноманітності психічних станів особистості, їх виникнення та зміни у часі [10].

Таким чином, виникнення психічних станів науковцями розглядається з позиції суб'єкт-ситуаційної взаємодії людини, що зумовлена її смисловою системою та формує конкретну психологічну ситуацію. Психологічна ситуація – це вузол, згусток, у якому всі відношення та зв'язки центровані відносно свідомості суб'єкта. Смилова система свідомості шляхом структурування окремих елементів об'єктивного середовища життєдіяльності зосереджує зовнішні впливи відносно суб'єкта, перетворює об'єктивну ситуацію у психологічну, суб'єктивну ситуацію [9; 10].

У людини, що знаходиться в певній ситуації життєдіяльності в активному стані свідомості у кожний момент часу протікають одночасно та безперервно декілька психічних процесів (увага, мислення, пам'ять, емоції тощо) з різною інтенсивністю. При цьому, індивід з характерною тільки для нього структурою особистісних властивостей, знаходиться в одному єдиному актуальному психічному стані, який змінюється іншим психічним станом. Сукупність значень параметрів психічних процесів, які одночасно протікають, і сукупність властивостей особистості, котрі визначають її профіль, і зумовлюють своєрідність реалізації актуального стану у конкретної людини. Актуальний психічний стан виконує роль сполучної ланки (містка) між психічними процесами та властивостями особистості. Як зазначає О. О. Прохоров [11, с. 207], «завдяки цій функції станів психічні процеси можуть «забезпечувати» прояви психологічних якостей особистості, впливати на них, а також, у свою чергу, знаходяться під регуляторним впливом останніх. Тобто, завдяки психічним станам забезпечується реалізація основних функцій психіки: відображення і регуляція» [11, с. 145]. Таким чином, психічні стани, процеси та властивості є різними формами психічної реальності та характеризуються автономністю, відносною незалежністю. В основі механізму формування психологічних властивостей знаходиться процес формування стійких і специфічних функціональних одиниць (процеси – стани – властивості), характерних для різних видів діяльності, що повторюються (навчальна, трудова тощо) [9; 11].

В поточному часі безліч різних актуальних станів пов'язані з параметрами психічних процесів та набором психологічних властивостей. Ці множинні зв'язки забезпечують як функцію інтеграції процесів та властивостей, так і функцію диференціації, що полягає у якісній своєрідності зв'язків між процесами та властивостями. Таким чином, у поточному часі психічний стан утворює «психологічну структуру» особистості: процеси – стан – властивості, що змінюється при актуалізації іншого психічного стану, який виникає в умовах функціонування суб'єкта та ситуацій життєдіяльності [10; 11].

В умовах ситуацій життєдіяльності, що повторюються у діапазоні поточного часу, відбувається розвиток психічних процесів, виокремлення типових (характерних) станів і стійких зв'язків між ними (комплексів станів), формування властивостей особистості. Згідно з працями О. О. Прохорова [9; 10], закріплення і стабілізація найбільш значущих, характерних психічних станів за певний період часу сприяє утворенню стійких зв'язків між ними та формуванню комплексів психічних станів певного знаку: комплексів негативних або позитивних психічних станів різного ступеня вираженості. Психічні стани об'єднані у комплекси різноманітним характером поєднання та зв'язку, що може підсилювати їх взаємну дію або ж, навпаки, – гальмувати, підтримуючи їх актуалізацію лише за певних умов життєдіяльності. Сформовані зв'язки між станами у комплексах мають впорядковану деревоподібну-мережову структуру, у результаті чого стани, що входять у комплекси, утворюють відносно замкнені системи, які характеризуються високим рівнем зв'язаності, цілісності, стійкості та пластичності. Високий рівень зв'язаності забезпечує якісну своєрідність системи станів, її відмінність від систем психічних процесів і систем психологічних властивостей. Стійкість зв'язків між станами в комплексах відображає стабільність та забезпечує цілісність психічної діяльності у певний проміжок часу, а пластичність – можливість переструктурування та адаптації у відповідності з вимогами функціонування суб'єкта [9; 10].

Кожний окремий психічний стан у межах комплексу виконує свою функцію та забезпечує тривалість, сталість взаємодії психічних процесів і властивостей, їх розвиток і формування, сприяє

їх вираженості, динамічності у процесі життєдіяльності особистості. Якісно нові поєднання психічних процесів, що утворюються в комплексах, зумовлюють виникнення нових їх характеристик, формування інтегральних, комплексних властивостей особистості та сприяють їх стійкості, вираженості, динамічності у певному виді діяльності. В результаті об'єднання психічних станів у комплекси утворюються замкнені зв'язки (заціклення) психічних станів певного знаку. Такі комплекси забезпечують тривалу підтримку активності психічних станів певного знаку та рівень їх інтенсивності у певний проміжок часу. В утворенні зазначених комплексів виявляється функція відображення та інтеграції психічних станів. Активація комплексу психічних станів певного знаку утворює домінанту, що виявляється у підтримці, посиленні та сприянні сталості даного комплексу в поточному часі. Така активація забезпечує перерозподіл енергетичного потенціалу станів, слугує основною характеристикою фону предметно-професійної діяльності та впливає на якість діяльності та стійкість її параметрів [10]. Таким чином, проведення дослідження психічних станів неможливо без урахування їх взаємозв'язків у комплексах, що закономірно вимагає вивчення як структур цих комплексів, так і їх феноменології. З метою виокремлення та вивчення структур комплексів психічних станів введемо наступні визначення.

Комплексоутворювальний психічний стан – це стан, що актуалізований упродовж певного періоду життєдіяльності суб'єкта та стійко виявляється на всіх рівнях вираженості.

Комплекс психічних станів (КПС) – сукупність, поєднання комплексоутворювальних та інших психічних станів різних рівнів вираженості, що об'єднані стійкими взаємозв'язками протягом певного часу.

Тип комплексу психічних станів (ТКПС) виокремлюється за співвідношенням та вираженістю комплексоутворювальних психічних станів, що визначає їх структурну організованість.

Спираючись на запропоновані визначення подаємо загальну схему-алгоритм (рис. 1) виокремлення комплексів, типів та груп психічних станів незалежно від їх знаку:

1. Проводиться тестування психічних станів особистості за обраними методиками.
2. Виокремлюються комплексоутворювальні психічні стани.
3. Формуються комплекси психічних станів.
4. Виокремлюються типи комплексів психічних станів. Так, у випадку, коли виокремлено, наприклад, два комплексоутворювальних стани, кожен з яких має три рівня вираженості, потрібно розглядати та вивчати дев'ять типів КПС; у випадку трьох комплексоутворювальних станів із двома рівнями вираженості виділяється вісім типів комплексів, із трьома рівнями – вісімнадцять типів і т. д.
5. Можливо подальше виокремлення груп типів комплексів психічних станів за будь-якою ознакою. Наприклад, за ознакою кількості комплексоутворювальних станів високого рівня вираженості: один стан високого рівня розвитку в комплексі – I-а група; два таких стани – II-а група; відповідно, три або чотири стани – III-я та IV-а групи і т. д.
6. Проводиться виявлення структур комплексів психічних станів за допомогою кореляційного аналізу, причому структуру комплексу психічних станів визначають усі досліджені психічні стани (як комплексоутворювальні, так і інші психічні стани).
7. Проводиться подальше дослідження необхідних характеристик осіб, що належать до того чи іншого комплексу психічних станів.

Проведене дослідження негативних психічних станів серед студентів (390 осіб) I-IV курсів гуманітарних спеціальностей Хмельницького національного університету свідчить про те, що протягом навчання студенти знаходяться під впливом одразу кількох негативних психічних станів (НПС) та одночасно переживають різні ступені вираженості тих чи інших таких станів у різних поєднаннях. В процесі навчальної діяльності відбувається формування відповідних комплексів НПС, які різняться за складом, ступенем прояву окремих НПС, зв'язками між ними, тобто своєю структурою.

Протягом року проводилось дослідження рівнів вираженості 8 негативних психічних станів та було виявлено чотири комплексоутворювальних, оскільки кожен з комплексоутворювальних станів мав два рівня вираженості (низький та високий), то було виокремлено 16 типів комплексів негативних

психічних станів, які за ознакою кількості комплексоутворювальних станів високого рівня згруповані у п'ять груп (0-IV). Проведене додаткове дослідження підтвердило сталість розподілу студентів за типами КПНС: загальна кількість студентів із низькими рівнями розвитку НПС складає менше п'ятої частини; один та два таких стани високого рівня розвитку притаманні майже чверті студентів; три таких стани переживає п'ята частина, а чотири НПС – десята частина усіх студентів. Для кожного ТKNПС було виявлено структуру кореляційних зв'язків між станами.

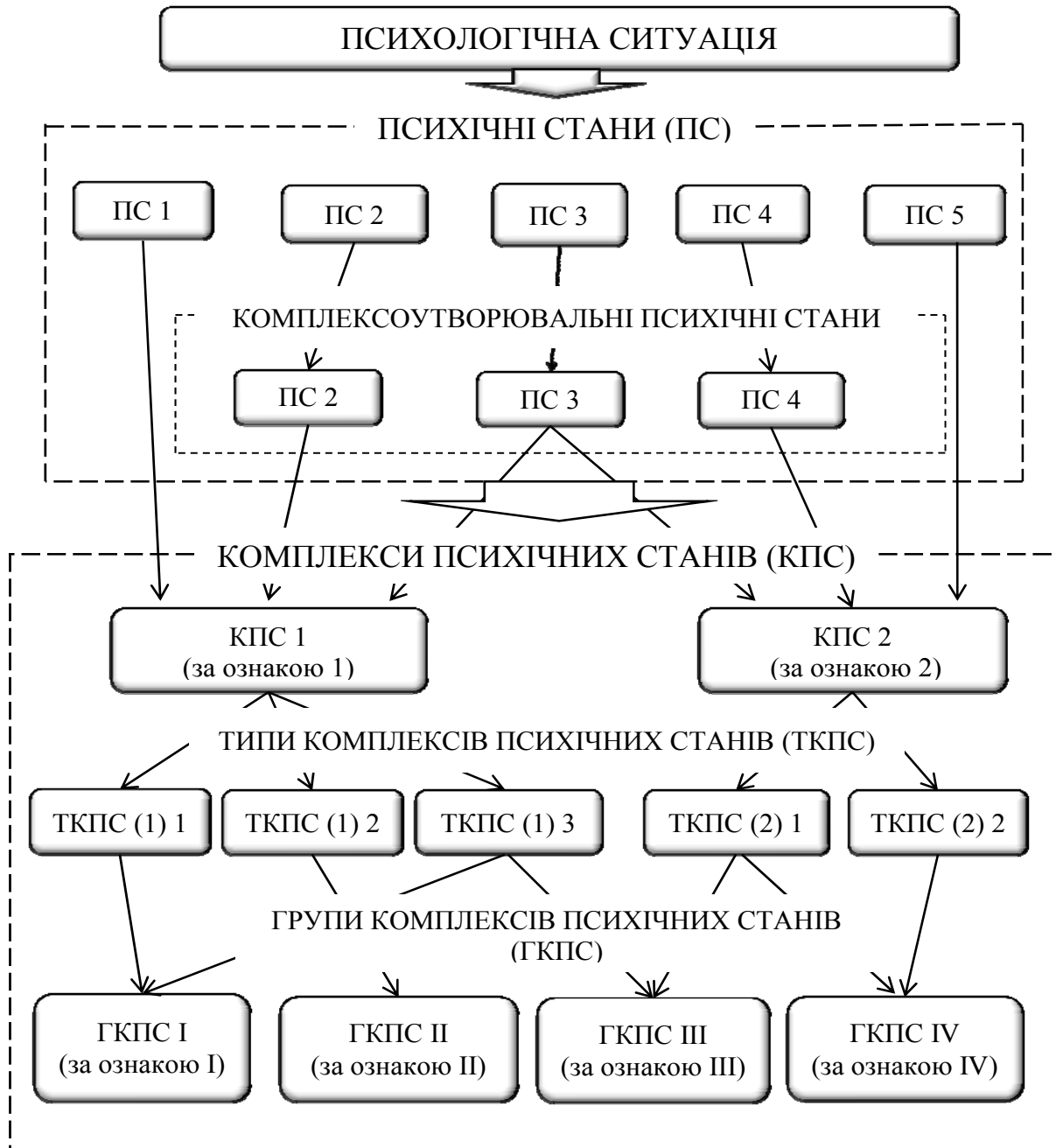

Рис. 1. Загальна схема-алгоритм структурування психічних станів особистості за комплексами, типами та групами

Аналіз кореляційних зв'язків між негативними станами у всіх досліджених комплексах негативних психічних станів студентів продемонстрував, що зі збільшенням кількості комплексоутворювальних НПС високого рівня прояву збільшуються середні рівні інтенсивності й некомплексоутворювальних негативних станів; при цьому для комплексу з усіма негативними станами високого рівня розвитку такі рівні є максимально вираженими. За структурою рівнів прояву

розглянутих НПС кожний комплекс має власну своєрідну, індивідуальну структуру; аналогічно і система кореляційних зв'язків між станами є унікальною для кожного комплексу НПС. Звертає на себе увагу також той факт, що при наявності декількох комплексоутворювальних НПС високого рівня розвитку обов'язково наявні, крім опосередкованих позитивних та негативних кореляційних зв'язків, ще і прямі, безпосередні позитивні зв'язки цих станів між собою, а їх кількість – на одиницю менша по відношенню до кількості комплексоутворювальних станів високого рівня розвитку [5]. Згідно до запропонованого підходу було вивчено та проаналізовано особистісні профілі, локус контролю, мотивацію, емоційний інтелект, профілі саморегуляції студентів кожного ТKNПС.

Висновки. Виходячи із розуміння психічного стану як складного, цілісного, поліфункціонального та поліструктурного явища, дослідження психічних станів особистості у певному виді діяльності чи протягом певного періоду часу неможливо без застосування системного підходу. Нагальною є потреба у виявленні станів, що утворюють комплекси та мають стійкий формовияв на всіх рівнях вираженості із урахуванням їх різноманітних взаємозв'язків у комплексах. Структурування психічних станів особистості за комплексами, типами та групами, згідно із запропонованим підходом, дозволяє досліджувати структури таких комплексів та притаманні особистісні особливості психологічних властивостей та психічних процесів. Врахування особливостей структури комплексів психічних станів та особистісних характеристик у певному виді діяльності деталізує причини порушень діяльності та дозволяє в подальшому цілеспрямовано застосовувати засоби психокорекційного впливу.

Література

1. *Ананьев Б. Г. К психофизиологии студенческого возраста / Б. Г. Ананьев // Современные психолого–педагогические проблемы высшей школы; под ред. Б. Г. Ананьева, Н. В. Кузьминой. – 1974. – № 2. – 328 с.*
2. *Большой психологический словарь / [под ред. Б. Г. Мещерякова, В. П. Зинченко]. – 3–е изд., доп. и перераб. – СПб. : ПРАЙМ–ЕВРОЗНАК, 2006. – 672 с.*
3. *Ганзен В. А. Системный подход к анализу, описанию и экспериментальному исследованию психических состояний человека / В. А. Ганзен, В. Н. Юрченко // Экспериментальная и прикладная психология / [под ред. А. А. Крылова и сотр.]. – Л. : Изд–во Ленингр. ун–та, 1981. – Вып. 10. – С. 5–16.*
4. *Духновский С. В. Психологическое сопровождение подростков в критических ситуациях: Учебное пособие / С. В. Духновский. – Курган : Изд–во Курганского государственного университета, 2003. – 124 с.*
5. *Ігумнова О. Б. Генеза негативних психічних станів студентів та їх психокорекція: автореф. дис. ... канд. психол. наук / О. Б. Ігумнова. – Острог, 2014. – 20 с.*
6. *Левитов Н. Д. О психических состояниях человека / Н. Д. Левитов. – М. : Просвещение, 1964. – 344 с.*
7. *Ломов Б. Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии / Б. Ф. Ломов. – М. : Наука, 1989. – 449 с.*
8. *Мясищев В. Н. Психические состояния и отношения человека / В. Н. Мясищев // Обозрение психиатрии и медицинской психологии им. В. М. Бехтерева. – М. : Воронеж, 1996. – № 1–2. – С. 8–14.*
9. *Прохоров А. О. Психические состояния и их проявления в учебном процессе / А. О. Прохоров. – Казань: Издательство Казанского университета, 1991. – 165 с.*
10. *Прохоров А. О. Теоретические и практические аспекты проблемы психических состояний личности / А. О. Прохоров. – Самара, 1991 – 113 с.*
11. *Психология состояний. Хрестоматия / [составители Т. Н. Васильева, Г. Ш. Габдреева, А. О. Прохоров] / [под ред. А. О. Прохорова]. – М. : ПЕР СЭ; СПб. : Речь, 2004. – 608 с.*

12. Рубинштейн С. Л. Бытие и сознание. Человек и мир / С. Л. Рубинштейн – СПб. : Питер, 2003. – 512 с.
13. Сосновикова Ю. Е. Психические состояния человека, их классификация и диагностика / Ю. Е. Сосновикова. – Горький : Горьковский государственный педагогический институт, 1975. – 118 с.
14. Чепелева Н. В. Психологические механизмы понимания и интерпретации личного опыта / Н. В. Чепелева // Психологічна герменевтика. – К., 2002. – С. 3–13.

Відомості про автора:

Ізумнова Ольга Борисівна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології та педагогіки Хмельницького національного університету.

Статтю подано до друку 10.04.2015.

УДК 159.942::159.92-053.6

© М. Н. Кидалова, 2015 р.

М. Н. Кидалова (г. Бердянск)

ФАСИЛИТАЦИЯ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ: ГУМАНИСТИЧЕСКИЕ И ДИРЕКТИВНЫЕ ПЕРСПЕКТИВЫ РАБОТЫ С ЭМОЦИОНАЛЬНЫМИ БАРЬЕРАМИ ПОДРОСТКОВ

У статті актуалізовано проблему супроводу емоційного розвитку у підлітковому віці в контексті директивних і гуманістичних перспектив. Необхідність застосування фасилітації як гуманістичного підходу в роботі з емоційними бар'єрами підлітків з урахуванням їх специфіки обґрунтовується через створення комплексу сприятливих умов для соціалізованого переживання умовно негативних явищ на кшталт емоційних бар'єрів.

Ключові слова: емоційний бар'єр, психологічний бар'єр, психологічний захист, психоімунна система, психологічне здоров'я, перехідний період розвитку, умови невизначеності, особистісні зміни, емоційний інтелект, емоційна зрілість, гуманістичний підхід, директивний супровід, фасилітація емоційного розвитку.

В статье актуализирована проблема сопровождения эмоционального развития в подростковом возрасте в контексте директивных и гуманистических перспектив. Необходимость применения фасилитации как гуманистического подхода в работе с эмоциональными барьерами подростков с учетом их специфики обосновывается посредством создания комплекса благоприятных условий для социализированного переживания условно отрицательных явлений вроде эмоциональных барьеров.

Ключевые слова: эмоциональный барьер, психологический барьер, психологическая защита, психоиммунная система, психологическое здоровье, переходный период развития, условия неопределенности, личностные изменения, эмоциональный интеллект, эмоциональная зрелость, гуманистический подход, директивное сопровождение, фасилитация эмоционального развития.

The specific of displaying of emotional barriers in teens determined the search of such correction approach in work with them, which would be adequate to age situation of development. According to this purpose, there is given the argued comparison of prerogatives of directive and facilitative approaches; the analysis of meaningfulness of experiencing of emotional barriers by teenagers in the context of front-rank conceptions is given.

According to psychoimmunological point of view, theories of personality changes, the problems of display of emotional barriers in teens have structural character and determined by becoming of new